

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджено наказом Міністерства фінансів України 27 квітня 2000 р. № 92, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 18 травня 2000 р. за № 288/4509. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>.
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби». – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014#Text.
4. Международные стандарты учёта GAAP и IAS. URL: http://www.kpress.ru/trade/1998/3/Gaap_ias/Gaap_ias.asp.
5. Об утверждении Положения по бухгалтерскому учёту «Учёт основных средств» ПБУ 6/01" (Зарегистрировано в Минюсте России от 30.03.2001 г. № 2689): Приказ Министерства финансов России от 30.03.2001 г. № 26н. URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=199487&fld=134&dst=100011,0&rnd=0.7550347104001115#04149534261205524>.

В. А. Топило, аспірантка
*Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир, Україна*

ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ВЕРТИКАЛЬНО-ІНТЕГРОВАНИХ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

Становлення та активне функціонування вертикально-інтегрованих підприємницьких структур є однією з ознак сучасної світової економіки, що обумовлено необхідністю концентрації фінансових ресурсів, прагненням підвищити конкурентоспроможність та вийти на світові ринки збуту продукції (товарів). Ефективна діяльність таких підприємств має вплив не лише на мікроекономічному, а і на макроекономічному рівнях. Це виражається у заповненні «провалів ринку» шляхом формування внутрішнього ринку капіталу, стимулювання інноваційних процесів в економіці, усуненню низки структурних проблем. Водночас великі бізнес-структури, сформовані шляхом вертикальної інтеграції, можуть створювати дисбаланси при концентрації капіталу, ускладнювати вхід менш конкурентоспроможних суб'єктів господарювання на ринок, сприяти його монополізації. Це вимагає вивчення концептуальних засад становлення та функціонування вертикально-інтегрованих структур з позиції

підвищення їх конкурентних переваг та паритетності інтересів держави.

Пояснення причин існування вертикально-інтегрованих структур у економічній теорії представлено в табл. 1.

Таблиця 1 – Пояснення причин існування вертикально-інтегрованих структур у економічній теорії*

№ з/п	Назва економічної теорії	Пояснення вертикальної інтеграції в межах теорії
1	Неокласична теорія фірми	Наявність вертикальної інтеграції обумовлює виникнення ефекту від масштабу, що визначає можливість вузької спеціалізації, диверсифікації ризику, використання більш кваліфікованих працівників
2	Інституційна теорія	Вертикальну інтеграцію можна пояснити через трансакційні витрати, права власності, агентські відносини. Розмір фірми залежить від величини трансакційних витрат. Вертикальна інтеграція є формою захисту від опортуністичної поведінки суб'єктів фінансових відносин
3	Динамічна теорія трансакційних витрат	Збільшення обсягу підприємства та зростання його влади на ринку сприятиме впровадженню інноваційних проєктів

* Складено на підставі [1; 2].

Сучасні тенденції та особливості створення та функціонування вертикально-інтегрованих структур в Україні є такими: 1) переважає спосіб створення інтегрованих структур «зверху вниз»; 2) найбільш поширеними формами існування вертикально-інтегрованих структур є холдинги, асоціації, фінансово-промислові групи; 3) холдинги, в основному, є базою для концентрації сировинних та переробних виробництв; 4) основною передумовою створення вертикально-інтегрованих структур є забезпечення їх конкурентоспроможності на світовому ринку; 5) для вітчизняних вертикально-інтегрованих структур є характерною змішана структура власності; 6) вертикальна інтеграція найбільш поширена у нафтогазовій та хімічній галузях, машинобудуванні, аграрному секторі.

Законодавчі акти, зокрема, Господарський Кодекс України [3] визначає такі ознаки класифікації підприємств в цілому та

вертикально-інтегрованих структур, зокрема: 1) за формою власності – приватне підприємство, колективне підприємство, державне (комунальне) підприємство; 2) за способом формування статутного капіталу (унітарні та корпоративні підприємства); 3) за кількістю працюючих (мікропідприємство, мале підприємство, середнє підприємство та велике підприємство); 4) за організаційно-правовими формами: асоціації, корпорації, консорціуми, концерни та інші види об'єднань. В свою чергу об'єднання можна класифікувати за ознаками: договірні об'єднання (корпорації, асоціації); статутні об'єднання (концерни, консорціуми); інші об'єднання (фінансово-промислові групи, холдинги).

Оцінка закордонного досвіду функціонування вертикально-інтегрованих структур дозволяє додатково виокремити ще такі їх види, як пул, картель, синдикат, трест. Види інтеграційних об'єднань, характерних для інших країн світу: 1) Канада, Китай, Німеччина, Франція, Англія – картелі, синдикати; 2) США – трести; холдинги, конгломерати; 3) Канада – асоціації, кооперативи; 4) Данія, Швеція, Фінляндія – кооперативи

На підставі проведення декомпозиційного аналізу уточнено поняття «вертикально-інтегрована структура», під якою слід розуміти форму функціонування підприємницької структури, що виникла шляхом об'єднання фінансових, виробничих, трудових ресурсів суб'єктів різноманітних організаційно-правових форм, які пов'язані технологічним циклом (процесом постачання, виробництва та реалізації продукції) з метою одержання максимального синергетичного ефекту та стратегічних конкурентних переваг. Уточнено класифікаційну модель вертикально-інтегрованих структур, яка містить такі ознаки їх поділу: 1) за походженням капіталу (національні, іноземні, змішані); 2) за видами (картель, холдинг, трест; асоціація; синдикат; конгломерат); 3) за ступенем інтеграції (повна інтеграція з поділом на природну та інтеграцію шляхом злиття; квазіінтеграція з поділом на стратегічні союзи (альянси), спільні підприємства, володіння активами, перехресне володіння акціями; франчайзинг; довгострокові контракти); 4) за напрямками інтеграції (розвиток виробничих зв'язків; акумуляція фінансових ресурсів; реалізація інноваційно-інвестиційних проєктів; розвиток торговельного співробітництва).

На відміну від існуючих класифікацій, запропоновано додати нову ознаку: за рівнем контролю та підпорядкування, що дозволяє виокремити вертикально-інтегровані структури з надмірним контролем та структури з слабким контролем, що відображає ступінь залежності підпорядкованих суб'єктів від управлінських рішень головної (материнської) компанії. Запропонована класифікація сприятиме уточненню теоретичних основ, покладених в основу дослідження вертикально-інтегрованих структур, та є базою для вивчення їх особливостей в залежності від виділених ознак. Перспективи подальших наукових досліджень слід пов'язати з деталізацією окремих видів вертикально-інтегрованих структур та розкриттям особливостей їх функціонування.

Список використаних джерел

1. Ігнатюк А. Вертикально-інтегровані структури на галузевих ринках України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2009. № 5 (109). С. 19–23.
2. Куц Л. П. Форми і ступені вертикальної інтеграції підприємств. *Інноваційна економіка*. 2012. № 5 (31). С. 42–45.
3. Господарський Кодекс України. *Відомості ВРУ*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. ст. 144, зі змінами від 16.10.2020. Дата звернення: 21.01.2021.

Н. І. Холявко, д. е. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»
м. Чернігів, Україна

ВИКЛИКИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Національна система вищої освіти чутливо реагує на зміни економічних процесів. Кризові потрясіння початку 1980-х років, початку 1990-х років, фінансово-економічна криза 2008–2009 років боліче вплинули на стан освітньої системи загалом, становище вищих навчальних закладів і науково-педагогічних працівників. Нестабільність політична і соціально-економічна доповнилися фінансовою скрутою. У свою чергу, проблеми фінансування спровокували погіршення якості освітніх послуг вітчизняних університетів, які виявились фінансово неспроможними до оперативного впровадження освітніх інновацій та інформаційно-комунікаційних технологій. Проблема також поглибилась зниженням мотивації науково-педагогічних працівників до проведення якісних досліджень.